

90906R

NEW ZEALAND QUALIFICATIONS AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KIA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

Level 1 Sāmoan, 2017

90906 Demonstrate understanding of a variety of Sāmoan texts on areas of most immediate relevance

9.30 a.m. Monday 27 November 2017
Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Sāmoan 90906.

Check that this booklet has pages 2–5 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

FIRST TEXT: O le Taulaga o Apia

Faitau le Tusitusiga o lo'o i lalo ifo. Fa'aaogā e tali ai le Fesili Muamua.

Read the text below. Use it to answer Question One.

O le Taulaga o Apia

Ua e alu 'ea i Apia, le laumua o si o tā atunu'u o Sāmoa? E 'ese le mānaia i ona itū 'ese'ese. O le tele o fa'asologa o fale fa'aonaponei i 'autafa o ona 'auala tele, a'o va'a e foliga tetelē mai i le uafu i Matāutu-tai. E lē sou 'ae malū fo'i le sami o lo'o folaulau ai tamaiti i nai a lātou paopao lāiti.

E lē mafai ona uma le va'aiga ofoofogia i ta'avale lanu 'ese'ese o lo'o feoa'i ma la'u pasese, a'o nisi ta'avale o lo'o 'aveina ai tagata ma a lātou fa'atauga. E fa'apēnā fo'i le to'atele o tagata savavali o lo'o fa'atumulia ai 'auala uma. O le 'autalavou o lo'o taufetuli ma fa'anatinati, 'ae ua fai ma fa'alavelave iā i lātou o lo'o sāvalivali lēmū e pei lava e o e tafafao. E iai fo'i nisi, na o le talatalanoa ma feofea'i solo, pe 'a'amu fo'i i ē mātutua ma i lātou o lo'o tau to'oto'o solo. Ae ā lā le vāega fo'i lea ma o lātou se'evae muli 'u'umi, 'oka, ua tau lē mafafai ona savavali lelei ona o le tele o vaivai ma 'omo'omo ona o timuga.

E mātagofie tele le va'aiga o le talafātai ona o le tele o laina o lā'au lanu 'ese'ese e pei o ni fa'amalu e fai ma mālōlōga o tagata pe 'ā tapuni fale'oloa. O nei lā'au e fua fa'avaitaimi i le tausaga ona 'avea lea e pei o ni fale lāpotopoto, e ufiufi i ni 'ie mūmū. O se mea māta'ina ma iloga i le 'ogātotonu o le taulaga, o le uati telē ma le maualuga o lona tulaga. E logo mālie i le fa'alogo pe 'ā tatagi ma e galulue fa'atatau iai tagata i le taulaga i aso ta'itasi. Ae lē gata i lea, o le fale faitautusi telē o lo'o tū latalata ane i le uati telē. O le maketi fa'atau i'a e lē mamao ma le 'ogātotonu o le taulaga, o lo'o tumutumumu i ai tagata feoa'i solo ma matamata i i'a ma figota.

O le isi va'aiga, o le to'atele o nisi tagata o lo'o fa'atau atu a lātou mea taulima, o 'ie lavalava, o taumafa ma 'oloa 'ese'ese i 'autafa o le 'auala tele. O lenei va'aiga ua fai lea ma fa'afitāuli i tagata feoa'i. Ae se'i e fa'alogo atu la i le tutu'i mai o musika o pasi o lo'o feoa'i ma so'ona fa'a'e'e pu i le 'auala tele, ua tau lē lagona ai talanoaga a tagata. O le to'atele o tamaiti talavou o lo'o feoa'i e tau fa'atau atu a lātou 'oloa lāiti i turisi ma tagata fegāsoloa'i.

O nisi o nei va'aiga, ua tau lē fialia ai tagata fegāsoloa'i ma tagata tafafao e feoa'i i le taulaga o Apia.

Glossed vocabulary

folaulau	<i>sailing</i>
paopao	<i>a small canoe</i>
fa'anatinati	<i>hurry</i>
muli 'u'umi	<i>high heels</i>
talafātai	<i>sea coast</i>
fale faitautusi	<i>library</i>

SECOND TEXT: O Lo'u Nu'u Moni

Faitau le Tususiga o lo'o i lalo ifo. Fa'aaogā e tali ai le Fesili e Lua.
Read the text below. Use it to answer Question Two.

O Lo'u Nu'u Moni

O Sāmoa si o'u atunu'u moni
E pele i lo'u loto ma le fa'amāoni
E lanu lau'ava lona laufanua
Auā o lō tā atunu'u na foa'iina mai e le Atua

Ou te mitamita i lo'u atunu'u
Auā e mamalu lana tu ma lana aganu'u
E āmio fa'aaloalo ona tagata
O āmio mai lava i le 'amataga

E tele fitā ma faigatā
Sā āfātia ai Sāmoa i anamuā
E le'i fa'avaivai ai
Auā sa fa'amālosi e lo tātou Matai

Ua tuto'atasi nei si o tātou Mālō
Ma ua āgiagia fo'i le fu'a o le manumālō
O lea 'ou te fiafia ai ma 'ou mimita
Auā o Samoa o la'u penina

THIRD TEXT: O le Talanoaga

Faitau le Tusitusiga o lo'o i lalo ifo. Fa'aaogā e tali ai le Fesili e Tolu.

Read the text below. Use it to answer Question Three.

O le Talanoaga

Manuao: Tālofa lau susuga.

Elika: Tālofa ali'i!

Manuao: O ā mai lau susuga i lenei taeao? O ai fo'i lou suafa?

Elika: O lo'o manuia lava fa'afetai. O lo'u igoa o Elika.

Manuao: Mālō Elika, e ā, ua maua se ta'avale e te mana'o ai?

Elika: Ioe, se ua 'ou sau i lau susuga e fia fa'atau sa'u ta'avale fou.

Manuao: Oi, ia ua lelei. Se o le galuega tonu lava lenā a mātou. Ua e sau sa'o lava i le faleta'avale e fesoasoani ma tautua mo tagata e iai 'oe, ina ia maua se ta'avale. Fa'afetai lava afe mai, o lo'o fai nei la mātou polokalame e fa'alauiloa ai la mātou tautua, o tagata uma e āfea le matou lotoā, e faimeaalofa iai i le taga fuālā'au 'aina 'auā le 'āiga ma fānau. O i ai sau ta'avale o e feālua'i ai nei?

Elika: Ioe, o le falcon tuai lava, ua toetiiti malepe, ha ha.

Manuao: Ha ha ia ua lelei, 'ae fia la se tupe o'e māfaufau e fa'aalu i le fa'atauina o le ta'avale?

Elika: Ioe e iai si tupe, 'ae lē telē, na'o le \$1,000 lea e maua mai. Ou te mana'o e 'avatu la'u ta'avale ma le \$1,000 'ae fa'a'aitālafu le isi vāega, pe 'ā mafai. O le ā lou manatu? E mafai? A mafai fo'i ona maua sina tau feoloolo tou te fa'atauina ai la'u ta'avale, ia e mānaia fo'i lenā a?

Manuao: 'Aua le popole, e tataua ona mafai. O le ā le itū'āiga ta'avale e te mana'o ai?

Elika: Ou te mana'o i le itū'āiga fo'i lea 'fā uili'. Ou te mana'o la i se Mitsubishi Pajero pe 'ā fetau'i uma vāega.

Manuao: Lelei, o lea e iai mātou ta'avale faapenā e tolu. Ia o le tau e ta'i \$27,000 aga'i i luga i le \$40,000.

Elika: Oi sole, e fai lā si taugatā o le tama lenā a 'ea?

Manuao: Ioe, ona o ta'avale lelei lava mo feoa'iga. Ia 'ae tele fo'i isi taavale ia e iai pe 'ā lē fetau'i ma au tupe maua. O le matua tau'ave a lenei faleta'avale, 'o mātou e aupito sili ona loto fesoasoani ma e lē mafai ona e fo'i 'ae le'i fa'amalieina lou mana'o.'

Elika: Oka, se'i ta va'ai atu la i le tou lotoā po'o le ā le mea o le 'ā o'o iai le mālosi. O ā la na ta'avale e iai?

Manuao: Ia o le Mazda Bongo, o le van, o le Mitsubishi Delica o le van fo'i. O lo'o iai le Ford Spectron, Nissan Skyline, Nissan Bluebird, Mazda Familia, Toyota Ed, Nissan Terrano, Suzuki Escudo, Mazda MPV, o le diesel.

Elika: O le ā?

Manuao: O le kiso. O le ta'avale fo'i lea e alu i le suā'u.

Elika: Oi, o le ā lona tau?

THIRD TEXT (continued)

- Manuao: E ta'i sefulu tolu afe, o itū'āiga ta'avale lapopo'a. E aogā i 'āiga to'atele.
- Elika: Ia ua lelei, o le 'ā 'ou alu atu e va'ai iai pe 'ou te mana'o ai.
- Manuao: E tatau ona i ai sau tupe e tāofi ai pe tolu afe ma le lima selau tālā. Manatua fo'i uso, e mana'omia se pepa o le totogi, ia lē silia atu i le 6 masina le tuai, se pepa e fa'amaonia ai lou tuātusi, o lou tusi folau po'o lou laisene. O lenā e iai lou laisene, a 'ea?
- Elika: Oi sole, ia e lē lava la se tupe e tāofi ai. E te iloa la, e sili ona 'ou toe alu i le lo'omatua o le 'āiga, e alu e va'ai pe mafai ona toe maua mai se isi tupe. A'e, matuā tele fo'i na mau pepa e mana'omia, e iai le laisene 'ae o le laisene fa'ata'ita'i, e talia na laisene?
- Manuao: Ioe e talia laisene fa'ata'ita'i, 'ae fautuaina, afai e fa'atau le ta'avale 'ae togitogi fa'avaitaimi, e tatau la ona fai lou laisene fa'atapula'a. 'Aua le popole, e mafai fo'i ona mātou fesoasoani i le su'eina o lou laisene fa'atapula'a.
- A lelei lava le tupe e mafai ona totogi ai le pāleni e totoe, ia e leai se fa'alētonu. E maualalo fo'i le 'pasene o tupe fa'a'aitālafu, e mafai ona fesoasoani e fa'atumu lau tusi talosaga; e iai fo'i lava le mātou 'ofisa e iloilo ina talosaga, e vave lava ona maua le tali o lau talosaga. E iai fo'i 'auala e fesoasoani atu ai le mātou 'ofisa pe 'ā iai ni vāega e fa'alētonu ai le totogiina o le 'aitālafu, telē lava le avanoa e mafai ona manuia lau talosaga.
- O le 'ā fa'atali atu, la'u telefoni lea, 021 112 9944 pe vala'au mai fo'i i le telefoni a le 'ofisa, 09 276 115, e tatala le mātou 'ofisa mai le 'afa o le fitu i le taeao se'i o'o i le 'afa o le valu i le afiafi.
- Ia ua lelei, o le ā fo'i lau telefoni? Ta toe feiloa'i i se taimi. O le 'ā 'ou fa'atali atu.
- Elika: Fa'afetai i lau susuga, o la'u telefoni o le 022 121 4949, 'ae toe feiloa'i, tōfā.
- Manuao: Ia ua lelei, fai lenā tonu, o le 'ā fa'atali atu. Soifua ia mo lenei taimi.

Glossed vocabulary

'fā uili'	<i>four-wheel drive</i>
tupe e tāofi ai	<i>deposit</i>
pepa o le totogi	<i>payslip</i>

